

ALL-YOUTH Kaikki nuoret haluavat määrätä omasta elämästään – tutkimuskonsortion lausunto valtakunnalliseen nuorisotyön ja – politiikan ohjelmaan 2020-2023

Diaarinumero: 2/600/2019

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt 4.11.2019 mennessä lausuntopalvelu.fi:n kautta lausuntoa luonnoksesta valtakunnalliseksi nuorisotyön ja – politiikan ohjelmaksi 2020-2023.

ALL-YOUTH-tutkimushanke (2018-2023) tutkii nuorten mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan, nuorten osallisuuden kokemuksiin ja yhteiskunnalliseen luottamukseen vaikuttavia tekijöitä, sekä sitä, miten luottamusta ja osallistumista voidaan vahvistaa. Hanke tuottaa uusia, tutkittuja ja mahdollisimman monille nuorille mielekkäitä välineitä vaikuttaa työelämään, asuinympäristöön, yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, vapaa-aikaan ja tukea nuorten osallistumista. Hanketta rahoittaa Strategisen Tutkimuksen Neuvosto (STN) päätöksellä nr 312689.

Konsortion lausunto painottuu hankkeessa käynnissä olevan tutkimuksen ja kehittämistyön mukaisesti kysymyksiin yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja vaikuttamisesta, nuorten itsenäistymisen tukemisesta sekä yhdenvertaisuudesta.

Hallituksen linjaamat kolme laajaa nuorisopoliittista tavoitetta ovat kannatettavia ja kattavat laajasti nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden eri ulottuvuuksia (osa 1, s. 1). Pidämme tärkeänä myös nuorten välisten erojen huomioinnin läpikulkevana toimenpiteiden toteutuksessa, tosin näkisimme, että ohjelmateksti voisi konkretisoida, millaisiin eron ulottuvuuksiin viitataan ilmaisulla ”otetaan huomioon eri ryhmiin kuuluvat nuoret” (osa 1, s. 1). Pidämme tätä erityisen tarpeellisenä, koska luonnoksessa yksilöityjen tavoitteiden ja toimenpidekirjausten kohdalla jäävät eri vähemmistöt usein näkymättömiin siitä huolimatta, että viimeaikainen tutkimus- ja selvitystieto toistuvasti osoittaa nuorten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta uhkaavien ilmiöiden kasautumisen tiettyihin vähemmistöihin (esim. seksuaalisen häirinnän ja syrjinnän kokemusten yleisyys vammaisilla nuorilla sekä koulussa että liikuntaharrastamisessa; rasismien yleisyys kohdistuneena ns. rodullistetuihin ryhmiin, erityisesti afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemana).

Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen

Tavoite: Nuorten ääni kuuluvaksi ilmastonmuutoskeskustelussa. Pidämme tärkeänä, että ilmastonmuutos aihepiirinä on nostettu ohjelmassa omaksi teemaksi ja tavoitteekseen. Tärkeää olisi, että tavoitetta avaavassa tekstissä (osa 1, s. 1 viimeinen kappale) ilmastoahdistuksen rinnalle – tai jopa edelle – nostettaisiin kysymys sukupolvien välisestä eriarvoisuudesta perusteena sille, miksi nuorten tulee olla mukana ilmastoa koskevassa päätöksenteossa: tällä hetkellä tehtävien ratkaisujen (tai toimeentuloisuuden) seuraukset kantaa nuori sukupolvi. Tämän tunnustamisesta itsessään seuraa se, että päätöksenteon rakenteita on välttämätöntä muokata siten, että nuoret pääsevät jo nyt vaikuttamaan ja osallistumaan heidän elämäänsä

ja tulevaisuutensa perustavalla tavalla vaikuttavien päätösten tekemiseen. Tämä voitaisiin huomioida jo tavoitteen otsikossa, jossa voisi painottaa nuorten äänen kuulumisen sijasta nuorten konkreettista osallistumisesta päätöksentekoon ja ilmastotoimintaan. Toimenpiteiden (osa 1, s. 2) kohdalla tällainen painotus on kiitettävästi huomioitu: näissä korostuu nuorten osallistumisen varmistaminen ja vahvistaminen yhteiskunnallisen päätöksenteon monilla tasoilla (lainvalmistelun kuulemistryökalut; nuorten edustus ilmastopolitiikan pyöreässä pöydässä), sekä nuorten rooli myös ratkaisujen kehittäjinä, eikä ainoastaan tiedon ja ratkaisujen vastaanottajina.

ALL-YOUTH-hankkeessa kehitettävä, osaamisen tunnistamiseen ja mentorointiin perustuva Tieto kiertoon –malli pyrkii vastaamaan nuorten lisääntyneeseen huoleen ympäristön tilasta. Nuorten kykyjen tunnistamisella ja vahvistamisella voidaan tarjota nuorille mahdollisuuksia tehdä ympäristötekoja ja elämänvalintoja kohti kestäväää hyvinvointia. Oman osaamisen tunnistaminen edesauttaa aktiivista osallistumista yhteiskunnassa. Vaikuttamisen keinot nähdään mallissa moninaisina. Kestävään kehitykseen ja ilmastonmuutokseen vaikuttaminen voi tapahtua esimerkiksi ammatin tai harrastuksen kautta.

Tavoite: Kehitetään nuorille suunnattuja osallistumisen välineitä. Osallistumisvälineiden kehittäminen on yksi ALL-YOUTH-hankkeen keskeisistä tavoitteista. Hankkeessa on mm. kokeiltu olemassa olevia kuulemismenetelmiä ja –alustoja nuorten kanssa, ja näitä koskevia huomioita hyödynnetään ratkaisujen kehittämiseksi. Nykyisellään, monet kuulemismenetelmät ja -alustat on suunniteltu edunvalvontajärjestöille, ei niinkään eri taustoista tuleville nuorille. Menetelmiä ja alustoja on vaikea käyttää, sillä ne ovat heikosti suunniteltuja ja jäykkiä. Erityisesti digitaalisten kuulemisalustojen suunnitteluun on otettava mukaan nuoria käyttäjiä. Olemassa olevissa digitaalisissa demokratiapalveluissa on useita ongelmia: nuoret eivät tiedä palveluiden olemassaolosta, niiden käyttötarkoitus ei ole selkeää, palvelujen sivustojen design ei houkuta käyttämään niitä, sivustojen kautta saatava tieto on raskasta ja vaikeaa, palveluita ei ole saatavana selkokielenä, ja sähköinen tunnistautuminen voi luoda esteitä nuorten osallistumiselle. Nuorten osallistumisen takaamiseksi kuulemisia tulisi järjestää sekä digitaalisten alustojen kautta sekä kasvokkain. Nuorten tavoittaminen lainvalmistelun kuulemisprosessissa edellyttää, että kuulemistilaisuudet järjestetään niin, että nuoret voivat osallistua helposti. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kuulemiset järjestettäisiin esimerkiksi osana kouluopetusta ja muissa ympäristöissä/palveluissa, joita nuoret jo entuudestaan käyttävät (esim. Ohjaamoissa).

Osallistumismahdollisuuksien turvaaminen, ja nuorille suunnattujen osallistumisvälineiden kehittäminen, on ensiarvoisen tärkeää. Tutkimuksessamme on kuitenkin ilmennyt, että kaikki nuoret eivät tunnista omia osallistumismahdollisuuksiaan, -väyliä ja -oikeuksiaan. Osallistumismahdollisuuksien ja -oikeuksien turvaaminen ja edistämisen tulisikin lähteä siitä, että eri taustoista tulevat nuoret tulisivat tietoisiksi osallistumismahdollisuuksistaan ja -oikeuksistaan. Nuorille on demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen keinoin avattava, mitä osallistuminen tarkoittaa käytännössä, mitä (osallistumis)oikeudet heille mahdollistavat ja miten osallistuminen toteutuu käytännössä mm. eri demokratiakanavien keinoin.

Pidämme tärkeänä, että nuorten osallistumisen vahvistaminen ja nuorille suunnattujen osallistumisen välineiden kehittäminen on nostettu esiin ohjelmaluonnoksessa erityisesti vähemmistöjen ja muiden marginaalisoitujen ryhmien näkökulmasta, joiden ääni jää helposti

katveeseen yhteiskunnallisessa keskustelussa. Make some noise –verkoston kokemukset ovat varmasti erinomainen työkalu tämän tavoittamiseksi (osa 1, sivu 2-3). Käynnissä olevissa tutkimuksissamme on kuitenkin ilmennyt, että nuoret kokevat tarpeelliseksi ja antoisiksi myös vähemmistöjen rajat ylittävät, intersektionaaliset toimintamuodot, jotka mahdollistavat ja vahvistavat eri marginalisoitujen ryhmien välistä keskustelua. Tällaisia toimintamalleja on käytetty ja kehitetty esimerkiksi Allianssin yhdenvertaisuusryhmän ja Ihmisoikeusliiton SEIS! Päätepysäkki syrjinnälle –kampanjan nuorten kampanjaryhmän toiminnassa. Tutkimuksemme myös osoittaa, että monella vähemmistöön tai erityisryhmään kuuluvalla nuorella on tarve tulla nähdyksi omana itsenään ja ns. ”tavallisena nuorena”, eikä vain oman ryhmänsä edustajana. Tiettyille marginalisoidulle ryhmälle kohdennettua toimintaa ei välttämättä koeta tästä syystä kutsuvana.

Tavoite: Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta. Tavoite on keskeinen nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen vahvistamiseksi, ja esitetyt toimenpiteet perusteltuja. Ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen vahvistamisessa tulisi mielestämme huomioida painokkaammin erot yleissivistävän ja ammatillisen toisen asteen koulutuksen välillä. Aikaisempi tutkimus ja hankkeessamme käynnissä oleva tutkimus on tehnyt havaintoja siitä, miten erityisesti ammatillisessa opetuksessa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta on vähäistä, opetus rajautuu tiettyihin oppiaineisiin ja teemat läpäisevät huonosti erityisesti ammatillisten aineiden opetusta.

Lisäksi tutkimuksemme mukaan nuorten toimijuus suhteessa aktiiviseen kansalaisuuteen ei liity yksinomaan siihen, ovatko nuoret tietoisia yhteiskunnan rakenteista ja yhteiskunnallisista instituutioista ja osallistumisen ja vaikuttamisen väylistä, vaan aktiivista osallistumista ehkäisee yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa toisaalta nuoret eivät tule tunnustetuiksi yhteiskunnallisina keskustelijoina, toisaalta tietyt yhteiskunnallisen keskustelun teemat ovat ylikuumentuneita. Näin ollen nuorten osallistumattomuus ei korjaannu pelkästään tiedon siirtämisellä opettajilta oppilaille ja nuorten aktivointiin tähtäävillä toimenpiteillä. Nuorten yhteiskunnallinen aktiivinen yhteiskunnallinen toimijuus edellyttää, että nuorille on tarjolla turvallisia ympäristöjä, joissa käydä yhteiskunnallista keskustelua ja muotoilla omia mielipiteitä ja käsityksiä. Oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisessä tulisi huomioida tämä toimintakulttuurinen ulottuvuus vahvasti sisällöllisen uudistamisen rinnalla. Lisäksi tarkasteltaessa nuorten kansalaisaktiivisuutta on tärkeää lähestyä poliittista osallistumista laajasti, jotta monet nuorten jo olemassa olevat vaikuttamisen tavat eivät jää katveeseen, ja jotta nuorten vaikutusmahdollisuuksia lähiympäristössään sekä yhteiskunnassa voidaan tosiasiallisesti edesauttaa ja laajentaa. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta tulisi siis tuottaa nuorille osallistumisen kokemuksina, ja tätä kautta kannustaa ja tukea nuoria aktiiviseen kansalaisuuteen.

Nuorten turvallisuuspääoma kasvaa

Turvallisuutta koskevan laajan tavoitteen kohdalta haluamme aluksi nostaa yleisen huomion siitä, millä tavalla turvallisuus on rajattu, mihin ilmiöihin on kiinnitetty huomiota ja toisaalta mitkä ilmiöt puuttuvat tavoitetta avaavien yksilöityjen tavoitteiden ja toimenpiteiden joukosta. Pidämme ohjelman näkökulmaa turvallisuuteen kapeana, se korostaa pääosassa poikkeuksellisia tilanteita ja tapahtumia ja näihin puuttumista, samalla kun nuorten arkinen

turvallisuuden kokemus (ja tämän turvaaminen) jää marginaaliin (poikkeuksena tästä Syrjinnästä vapaa alue-kampanja). Erityisesti huomiomme kiinnittyi koulukiusaamisen ja laajemmin oppilaitosten turvallisiksi kokemista koskevien kysymysten puuttumiseen luonnostekstistä. Koulukiusaaminen, sisältäen koulussa koetun syrjinnän, häirinnän ja rasismien, on ilmiönä yleinen ja koskettaa koko ikäluokkaa. Nähdäksemme oppilaitosten, niiden toimintakulttuurien ja oppilaitosten muovaaminen syrjinnästä vapaiksi ja kaikille turvallisiksi tiloiksi tulisi asettua aivan tavoitelistan kärkeen. Osittain myös raja- ja osallisuuden ja vaikuttamisen ja turvallisuuden välillä ontuu. Esimerkiksi ekstremismin ehkäiseminen (osa 1, s. 6) tuodaan esille ainoastaan osana turvallisuutta, vaikka tämän voisi yhtä lailla sitoa osaksi demokratiakasvatuksen tavoitteita; samoin romaninuorten tietoisuutta lisäävän tavoitteen olisi voinut sijoittaa osaksi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteita.

Tavoite: Koordinaation vahvistaminen nuoriin kohdistuvan some-houkuttelun ehkäisemiseksi. Näemme, että kehittämishankkeen kohderyhmän tulisi sisältää myös nuoremmat koululaiset, jotka yhtä lailla kuin 5.luokkalaiset ovat jo erilaisten sosiaalisen median ja verkkopalveluiden käyttäjiä. Tavoitteisiin ja toimenpiteisiin tulisi sisällyttää myös vahva seksuaalikasvatuksen rooli: turvallinen toiminta ko. ympäristöissä ei edellytä ainoastaan ymmärrystä monimediaisessa maailmassa toimimisesta, vaan lapset ja nuoret tarvitsevat tämän rinnalle tietoa omista seksuaalisista oikeuksistaan ja sopivan, ei-sopivan ja laittoman kanssakäymisen ja toiminnan rajoista.

Tavoite: Lisätään romaninuorten tietoisuutta syrjinnästä. Tavoite ja tämän toteuttamiseksi ehdotetut toimenpiteet ovat tärkeitä. Ehdotetut toimenpiteet eivät kuitenkaan ole uusia: romaninuorten tietoisuus perusoikeuksista ja yhdenvertaisuudesta on jo lisääntynyt viime vuosien aikana erilaisten projektien ja romanijärjestöjen toiminnan kautta. Täten toimenpiteiden vaikuttavuus saattaa jäädä jo tästä syystä pieneksi. Lisäksi pidämme ongelmallisena toimenpiteiden suuntaamista ainoastaan romaniväestöön. Toimenpiteet toistavat viimeaikaisessa tutkimuksessa kritisoitua dynamiikkaa, jossa romanipolitiikan laajoja, yhteiskunnalliseen muutokseen (romanivastaisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen, sekä tähän puuttuminen yhteiskunnan eri tasoilla) pyrkiviä politiikkatavoitteita käännetään toimenpiteiksi, jotka kohdistuvat romaniväestöön, tässä tapauksessa romaninuoriin. Tällainen näkökulma ei nähdäksemme myöskään riittävästi tunnusta sitä, että romaninuorten asema suomalaisessa yhteiskunnassa ei toistaiseksi mahdollista aktiivista ja tuloksellista toimijuutta yhdenvertaisuuden edistäjänä. Romaninuorten asemaa yhteiskunnassa tulisi katsoa rakenteellisesta, ei yksilöllisestä näkökulmasta joka vastuullistaa heidät muutoksen tuottamisesta.

Tavoite: Vahvistetaan Syrjinnästä vapaa alue –kampanjaa nuoris- ja liikunta-alalla. Tavoite on kannatettava ja vastaa eri tutkimusten tuottamiin toistuviin havaintoihin nuorten kokemasta syrjinnästä ja häirinnästä vapaa-ajalla, erityisesti liikuntaharrastuksista. Tekstissä voisi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen rinnalle nostaa nimetyksi vähemmistöksi vammaiset (tai toimintarajoitteiset) nuoret, joiden kohdalla viimeaikainen tutkimus on nostanut syrjinnän kokemusten poikkeuksellisen laajuuden juuri liikuntaharrastuksissa. Tämä kirjaus myös vahvistaisi vammaisten (tai toimintarajoitteisten) nuorten näkyvyyttä syrjinnän vastaisessa työssä, ja edistäisi täten alan toimijoiden tietoisuutta kyseisen erityisryhmän kohtaamista ennakkoluuloista ja tästä seuraavista esteistä liikuntaharrastamisessa.

Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – nyt ja tulevaisuudessa

Sujuvan arjen nostaminen omaksi tavoitekokonaisuudekseen on ratkaisuna onnistunut ja huomioi sen, miten olennaisesta kysymyksestä nuorten elämänkulussa ja elämän mielekkyyden kokemuksessa on kyse. Näemme myös tämän alle eriteltyt tavoitteet (harrastamisen mahdollisuudet, moniammatillinen yhteistyö oppilaitoksissa, mielenterveystyön vahvistaminen, itsenäisen asumisen mahdollisuuksien ja tuen vahvistaminen, lastensuojelun jälkihuolto, nuorisotakuu, taloudenhallinta) tärkeinä ja perusteltuina näkökulmina. Suhtaudumme kuitenkin kriittisesti tapaan, jolla tavoite nuorten arjen monipuolisesta tukemisesta pirstaloituu eri tavoitteiden, toimenpiteiden ja hallintoalueiden alle. Positiivisena näemme sen, että toimenpiteet pyrkivät vahvistamaan ja vakiinnuttamaan sellaisia ratkaisuja, jotka ovat jo pyrkineet kokoamaan tukea ja palveluita saman katon alle ja tiskin taakse, kuten esimerkiksi Ohjaamot. Samalla haluamme ilmaista huolestamme siitä, ovatko esitetyt toimenpiteet riittäviä tuottamaan tukeen ja palveluihin sellaista jatkuvuutta ja saavutettavuutta, joita tutkimuskonsortiomme osatutkimuksissa olemme tunnistaneeet nuorten erityisesti peräänkuuluttavan (ks. alla itsenäistä asumista koskeva tavoite), sekä varmistamaan kyseisiin tavoitteisiin myös huomioiden ennaltaehkäisevien palveluiden ja ratkaisujen näkökulman.

Tavoite: Nuorella on oikeus mieluisaan harrastukseen. Tavoite on erittäin tärkeä nuorten yhdenvertaisuuden ja arjen mielekkyyden näkökulmasta. Pidämme tärkeänä, että toimenpiteisiin on erikseen kirjattu vammaisuuden huomioiminen ja henkilökohtaisen saattajan käyttö. Vammaisten nuorten kohdalla myös harrastamisen osalta keskeinen kysymys on avun ja tuen saaminen, jolloin harrastaminen ei ole vain nuoren ja hänen perheensä sitoutumista ja resursseja koskeva kysymys, vaan koskettaa myös keskeisesti vammaispalveluja ja sitä, miten hyvin näissä tunnustetaan nuoren oikeus mielekkääseen vapaa-ajan harrastukseen ja tarjotaan pitkäaikaista tukea (esim. henkilökohtaisen avun muodossa) harrastukseen osallistumiseen. Tulee siis huomioida, että tavoitteen toteutuminen jatkuvasti apua ja tukea tarvitsevien nuorten kohdalla edellyttää lyhytaikaisen saattajan mahdollistamisen sijaan jatkuvamman osallistumista mahdollistavan tuen varmistamista.

Tavoite: Moniammatillista yhteistyötä vahvistetaan perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Tavoite ja tätä koskeva kehittämishanke on kannatettava. Näemme kuitenkin, että kehittämishankkeen tulisi kohdistua vahvasti myös lukioihin, joihin edelleen päätyy lähes puolet ikäluokasta, ja joissa opiskelevien nuorten elämäntilanteiden haasteet ovat viime aikoina olleet vahvasti esillä julkisuudessa.

Tavoite: Nuorten edellytykset itsenäiseen asumiseen paranevat. Nuorten itsenäisen asumisen tukemiseen tarvitaan kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä arjen tukea ja tämän resursoimista. Esimerkiksi, asunnottomuuteen johtaneita syitä on useita: nuorella voi olla talousongelmia, haasteita sosiaalisissa suhteissa ja hän voi lisäksi sairastaa. Tällä hetkellä tuki näihin on saatavilla eri palvelusektoreilla. Perustyön ulkoistaminen hankkeille vaikuttaa siihen, että tukikontaktit muuttuvat usein, vaikka luottamuksellisen ja turvallisen suhteen luominen on vienyt aikaa. Asunnottomuutta ei myöskään ratkaista pelkästään asunnolla vaan tukea voi tarvita itsenäisen asumisen aloittamisesta pidemmän aikaa. Nuoret aikuiset voivat tarvita tukea myös sosiaalisten suhteiden rakentamisessa ja muissa itsenäisen asumisen kysymyksissä. Keskustelun lisäksi nuoret kaipaavat myös konkreetista apua: kuinka täytän KELA:n tai Työvoimatoimiston lomakkeen, missä tilanteissa eri tukimuodot sulkevat toisensa

pois (esim. opiskelun ja työn suhde), kuinka selviydyn kotitöistä. Kokemukset Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvataloilta ja Kotipolku-hankkeesta ovat osoittaneet, että nuoret arvostavat konkreettista arjen tukemista, joka ei aina keskity ongelmien ratkomiseen tietyssä vastaanottoajassa vaan kokonaisvaltaisempaan kohtaamiseen, jossa on esimerkiksi tilaa jutella myös arjen kuulumisia.

Lisätietoja:

Reetta Mietola: [reetta.mietola\[at\]helsinki.fi](mailto:reetta.mietola[at]helsinki.fi)

Reetta Toivanen: [reetta.toivanen\[at\]helsinki.fi](mailto:reetta.toivanen[at]helsinki.fi)

<http://www.allyouthstn.fi>

<https://twitter.com/AllYouthKaikki>

<https://www.instagram.com/AllYouthSTN>

<https://www.facebook.com/AllYouthSTN>